TEMES SOCIOECONÒMICS
GADESO
Una ullada monogràfica a la nostra realitat socioeconòmica

NÚMERO 29 MARÇ 2014

BALANÇ SOCIOLABORAL DE L'ANY 2013 (V)

LA PRECARIETAT TÉ CARA DE DONA

---

*Amb aquest **TEMES SOCIOECONÒMICS GADESO** presentam el cinquè resum de l'any 2013 en matèria sociolaboral. En aquesta ocasió oferim dades acumulades de l'any passat i la seva evolució en el període 2008-2013 sobre la presència de les dones en el mercat laboral de les Illes Balears. La publicació d'aquest número 29 coincideix amb la commemoració del dia 8 de Març, Dia Internacional de la Dona, i per això incloem algunes dades en els àmbits de la pobresa i de la corresponsabilitat, amb la qual cosa oferim una visió de la situació de les dones més polièdrica i no exclusivament de l'àmbit laboral. Val a dir que aquest és el tercer número de **TEMES SOCIOECONÒMICS GADESO** que dediquem a la commemoració del 8 de març. L'any 2012 el titulàrem* **"Dones: Avanç o retrocés cap a la igualtat?"** *i l'any passat el títol va ser* **"La crisi manté la desigualtat real de les dones illenques".**

*La vocació de flaix de **TEMES SOCIOECONÒMICS GADESO** s'ha accentuat en aquesta ocasió. És evident que en tots els aspectes ens podríem haver estès molt més i haver inclòs altres qüestions. Tanmateix, no es tracta de fer un estudi en profunditat de la situació de les dones després de sis anys de crisi. Es tracta només de posar a l' abast del públic en general unes dades bàsiques i rellevants, que permetin que les persones no expertes tinguin, si més no, una aproximació a la problemàtica de la desigualtat de gènere.*

Hem d'acabar aquesta presentació amb alguns aclariments metodològics: La majoria de dades laborals provenen de les estimacions que fa l'Enquesta de Població Activa (EPA) que és la font més seriosa i homologada internacionalment. Només en contades ocasions hem acudit a fonts de registres administratius, com ara, la Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS) o els Serveis Públics d'Ocupació (SOIB i SEPE). Pel que fa les dades d'altres àmbits, no ens queda més remei que denunciar una mena d' "apagada estadística" en assumptes estructurals relacionats amb les condicions laborals i de vida de la població.

A tall d' exemple, l'Enquesta de Conjuntura Laboral va desaparèixer a finals de l'any 2012 i l' Enquesta de Qualitat de Vida en el Treball no es realitza des de l'any 2010. La manca de transparència i eficiència estadística s' arrodoneix amb el retràs en la publicació d'altres estadístiques no conjunturals. És el cas de l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) de la que encara no es disposen de les dades definitives de 2013 o d'Estructura Salarial la darrera dada publicada de la qual correspon a l'any 2011.

En qualsevol cas les informacions que aportam ens permeten visualitzar amb suficient rigor els efectes de la crisi, i sobretot de les polítiques per fer-hi front, sobre la meitat de la població. Per això esperam que el contingut d'aquest ***TEMES SOCIOECONÒMICS GADESO*** *sigui del vostre interès, i incentivi el sempre necessari debat democràtic.*

1.- Introducció

Es pot afirmar que en els anys centrals de la crisi, la participació de les dones en el mercat de treball s'ha reduït la qual cosa és un fet greu, si més no, perquè les dades corroboren que una menor presència femenina en els mercats de treball és l'equivalent d'una major feminització de les tasques de la llar i de cura. Si a més es pren en consideració que el deteriorament de la qualitat del treball afecta molt més a les dones, hem de concloure que la precarietat laboral afecta especialment a les dones. Probablement quan el comissari europeu d'ocupació, Lazló Andor, va dir que: "Desafortunadament, no podem dir que tenir un treball equival necessàriament a un estàndard de vida decent", pensava especialment en el treball femení. Allò cert i segur és que a partir dels canvis de les normes que regulen el mercat de treball –singularment amb la Reforma Laboral de 2012- s'ha institucionalitzat una súper flexibilitat. D'aquesta manera, s'ha posat fi a la garantia d'una vida digna, per sobre dels llindars de pobresa i sense determinades carències, que abans proporcionava el tenir treball. Avui cada pic està més estesa la pobresa laboral, és a dir, els treballadors –i especialment les treballadores- són pobres. Per tant no és exagerat parlar de precarietat laboral i social de les dones. Tampoc és cap exageració afirmar que en matèria de corresponsabilització del treball no retribuït estam molt lluny d'una situació d'igualtat.

Per això ens ha semblat escaient reproduir alguns paràgrafs del missatge en motiu del Dia Internacional de la Dona 2014 de Phumzile Mlambo-Ngcuka, Secretària General Adjunta de les Nacions Unides i Directora Executiva d'ONU Dones:

> *"... el Dia Internacional de la Dona també és un dia per renovar el nostre compromís de treballar més intensament per la igualtat de gènere, juntament amb dones, homes, joves i líders de nacions, comunitats, religions i empreses.*
>
> *Si actuem amb decisió sabent que l'empoderament de les dones i les nines i el suport a la seva plena participació poden resoldre els reptes més importants del segle XXI, trobarem solucions duradores a molts dels problemes que té el món actualment. D'aquesta manera, s'abordarien substancialment desafiaments importants com la pobresa, la desigualtat, la violència contra dones i nenes i la inseguretat."*

En qualsevol cas, una hipotètica sortida de la crisi amb més desigualtat entre dones i homes, seria, a més d' indesitjable, una falsa sortida. La precarietat laboral i social que sofreixen en major mesura les dones és una minva de la ciutadania democràtica molt important i és la conseqüència d'una decisió política: La del declivi de les polítiques d'igualtat.

2.- Les xifres més rellevants

✓La població activa femenina ha passat de representar el 41,1% del total l' any 2008 al 45,5% l'any 2013.

✓Durant el sexenni de crisi (2008-2013) la taxa d' activitat masculina baixa 1,27 punts percentuals, mentre que la femenina en puja 3,42.

✓En el període 2008-2013, la població ocupada femenina –tot i l' augment de població activa- disminuieix un 2,2%.

✓La població assalariada femenina ha passat del 46,3% (2008) al 49,02% (2013).

✓En els sis anys de crisi la població aturada femenina ha crescut un 129,3% i la taxa d'atur femení un 11,34%.

✓L'any 2013 acabà amb una taxa d'atur femení de llarga durada del 10,49%. La taxa masculina tot just supera a la femenina en un 0,5%.

✓A l'any 2013 el percentatge de les dones assalariades amb jornades parcials fou del 21,1% i gairebé triplicà al percentatge d'homes. Sis de cada 10 contractes a Temps Parcial registrats són per a dones.

✓Amb dades de 2011, les dones de Balears cobren un 16,4% menys de salari que els homes.

✓La taxa de risc de pobresa o exclusió social de les dones és del 28% (similar a la dels homes) però les dones pateixen una major severitat de carències materials. Fins a un 34% de dones pateixen, almenys, 2 conceptes de carències materials, mentre que hi ha un 31,8% d' homes en aquesta situació.

✓La població inactiva per motiu de dedicació a les tasques de la llar és en un 85,62% femenina.

✓El percentatge de pares que comparteixen amb la mare el permís de maternitat tot just frega l' 1,6%.

✓El percentatge de dones sol·licitants d'excedències per cura de fills/es i familiar s'enfila al 98,9%.

3.- L'àmbit laboral

El primer bloc que tractarem serà el laboral i en aquest sentit val la pena observar la següent grafica referida a la població activa illenca, és a dir a la població major de 16 anys que treballa o està en condicions i disponibilitat de fer-ho. S' observa que durant els sis anys de crisi no ha canviat la constant d'una població activa femenina menor que la masculina. No obstant s'ha de dir que la població activa femenina ha passat de representar el 41,1% del total l' any 2008 al 45,5% l'any 2013.

TOTAL POBLACIÓ ACTIVA
(Milers de persones)

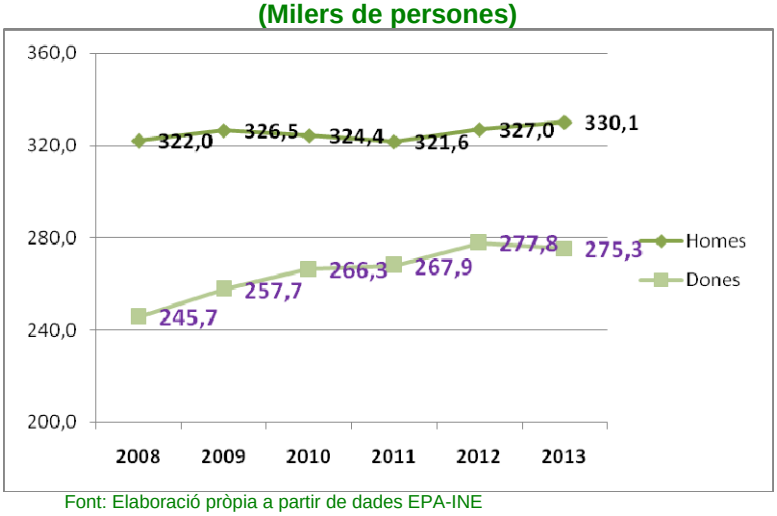

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

La modificació de la composició per gènere de la població activa es veu reflectida a la taxa d'activitat. Durant el sexenni de crisi (2008-2013) la taxa d' activitat masculina baixa 1,27 punts percentuals, mentre que la femenina en puja 3,42.

TAXA POBLACIÓ ACTIVA

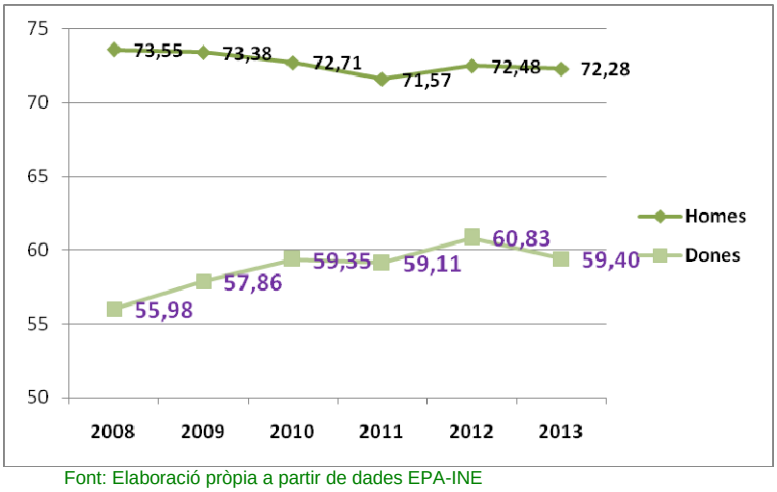

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

No obstant aquesta major voluntat, predisposició o necessitat de les dones per incorporar-se a la població activa no es veu reflectida en un augment de la població ocupada (les persones major de 16 anys que fan feina per compte propi o aliena) femenina. A la gràfica següent es pot observar que la població masculina té una espectacular baixada (-11.9% 2013 *vs.* 2008), però la femenina –tot i l' augment de població activa- també té una variació negativa, en aquest cas del 2,2%.

TOTAL POBLACIÓ OCUPADA
(Milers de persones)

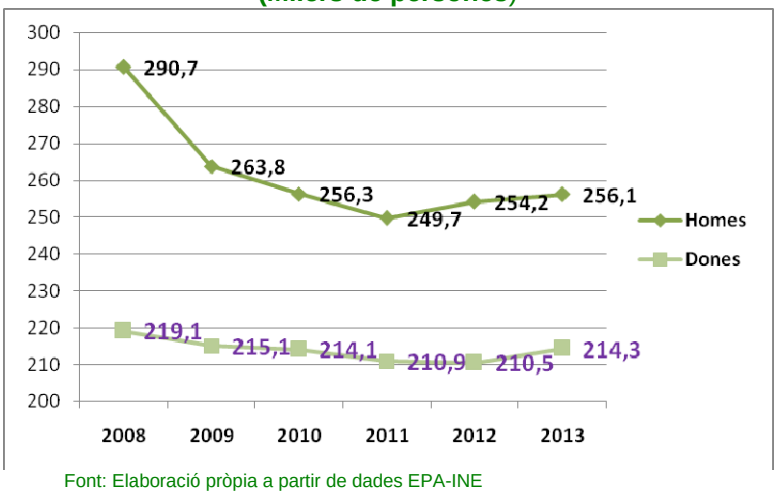

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

Aquesta baixada de població ocupada en termes absoluts es veu també reflectida en termes de taxa. A la següent gràfica observam que la taxa d'ocupació femenina sempre s'ha situat per sota de la masculina. En el període de sis anys analitzats la taxa d'ocupació masculina ha tingut una variació d'un -10,34% (mentre la taxa d'activitat anava a la baixa per a ells) i la femenina d'un -3,69% (amb una taxa d'activitat a l'alça per a elles).

TAXA POBLACIÓ OCUPADA

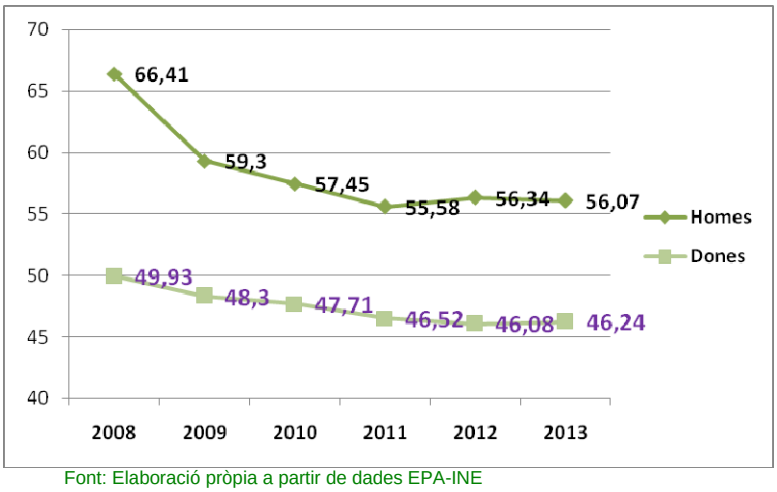

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

Pel que fa a la població assalariada, el més important és que, com a conseqüència d'una major baixada de la població masculina assalariada, el percentatge de població assalariada femenina ha passat del 46,3% l'any 2008 al 49,02% l'any 2013. La raó és doble: per una banda el nombre d'homes d'autònoms (vertaders o falsos) ha crescut molt a causa de les estratègies empresarials d' externalització, i per una altra la població aturada masculina ha crescut més que la femenina com a conseqüència del daltabaix del sector de la construcció que era -i encara ho és- un sector extraordinàriament masculinitzat.

TOTAL POBLACIÓ ASSALARIADA
(Milers de persones)

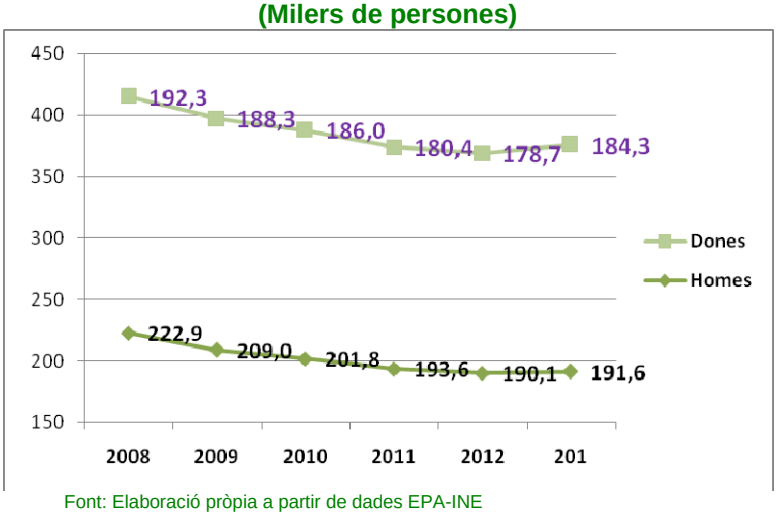

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

Les dues gràfiques següents són especialment importants. A la primera podem observar que en el sexenni 2008 - 2013 la població aturada masculina ha crescut en un 132,6% mentre que la femenina ho ha fet en un 129,3%. Pel que fa a la taxa d'atur, val a dir que la masculina ha augmentat el 12,71% i la femenina un 11,34%. Aquest menor creixement absolut i de la taxa d'atur femení ve condicionada per l'allau d'homes aturats procedents del sector de la construcció que a Balears ha tingut un pes molt important. L'anàlisi sectorial de la població aturada illenca[1] demostra que, descomptada la construcció, el creixement de la taxa femenina ha estat superior al de la masculina.

TOTAL POBLACIÓ ATURADA
(Milers de persones)

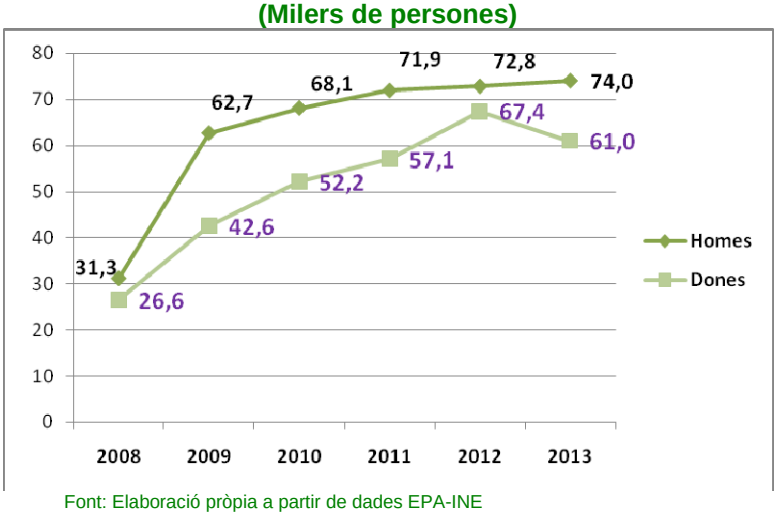

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

[1] Per la brevetat auto imposada no incloem aquesta anàlisi sectorial que serà tractat a un altre numero de TEMES SOCIOECONÒMICS GADESO

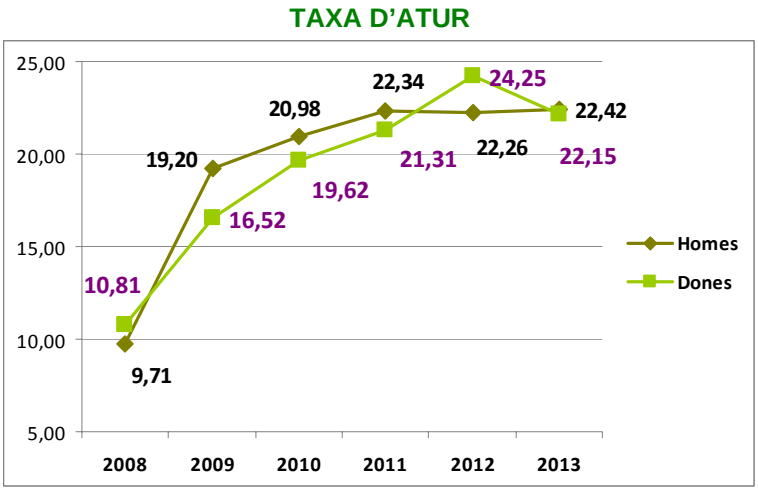

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

Aquest efecte de la construcció, que va ser el primer sector econòmic que va generar atur massiu, afecta també a l'evolució de la taxa d'atur de llarga durada per gènere. No obstant això, l'any 2013 acaba amb una taxa d'atur de llarga durada molt similar: la masculina tot just supera a la femenina en un 0,5%.

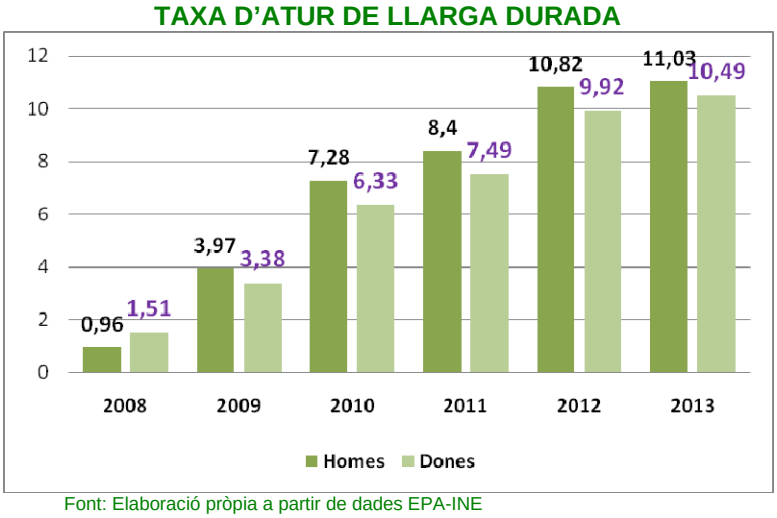

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

Les dues gràfiques següents ens mostren una clara precarietat de les dones en el mercat laboral illenc. Així, la població assalariada a temps parcial és majoritàriament de dones. De fet, en els darrers anys, tot i que hi ha hagut un estirabot per als homes, el percentatge de dones amb aquest tipus de relació laboral extraordinàriament precària i molt majoritàriament no desitjada, gairebé triplica al percentatge d'homes.

PERCENTATGE DE POBLACIÓ ASSALARIADA AMB JORNADA A TEMPS PARCIAL

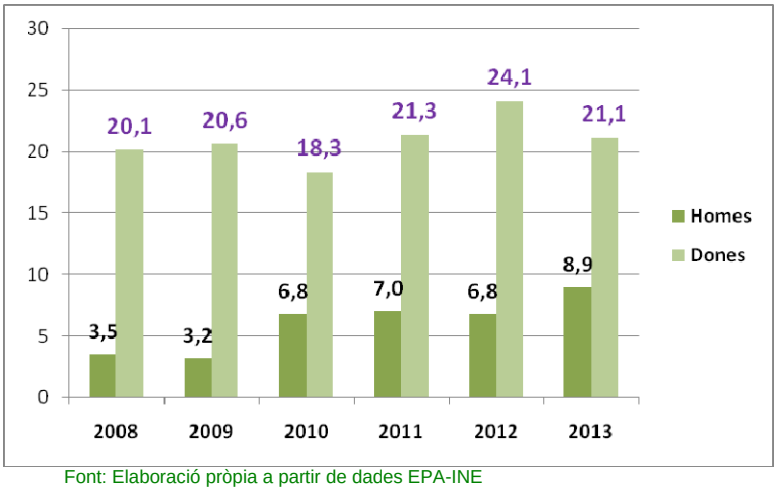

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

Pel que fa als contractes a temps parcial (TP) -l'aposta estratègia de l' actual govern d'Espanya per a la suposada creació d'ocupació- a la gràfica següent es pot observar que són els contractes TP per a homes els que més augmenten però, així i tot, 6 de cada 10 dels registrats són per a dones.

CONTRACTES A TEMPS PARCIAL REGISTRATS

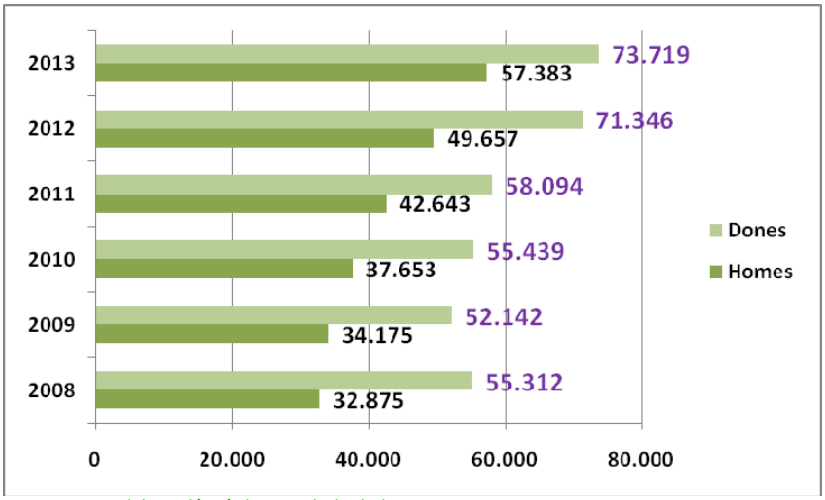

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

Acabam aquest apartat amb una informació clau com és la que fa referència als salaris que cobren homes i dones. L'any 2008 els homes tenien un salari que superava al de les dones en 4.093.95 euros; l'any 2011 aquesta diferencia s'ha reduït fins als 3.811,41 euros. Per tant, tot i que la bretxa salarial per gènere ha minvat en un 2%, el més rellevant és que aquesta bretxa és a Balears, amb dades de 2011 que són les darreres disponibles, d'un 16,4%.

EVOLUCIÓ 2008-2011 SALARIS ANUALS MITJANS D'HOMES I DE DONES

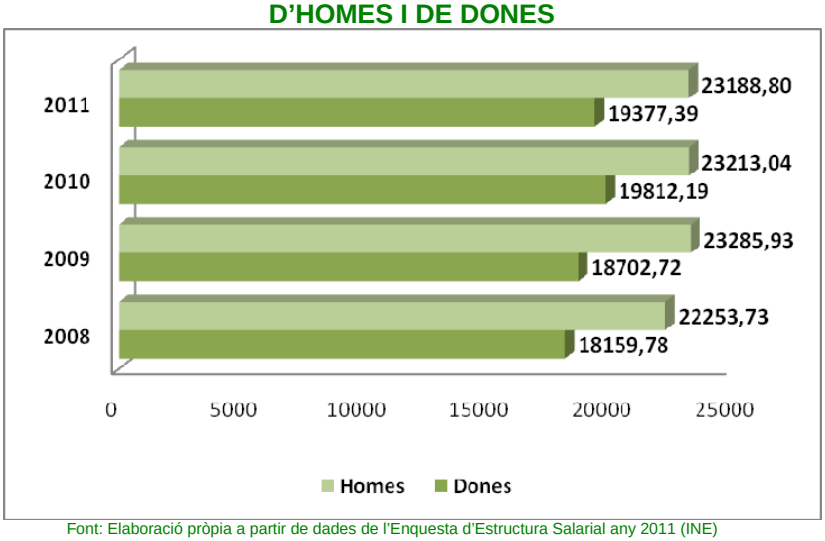

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Enquesta d'Estructura Salarial any 2011 (INE)

4.- L'àmbit de la pobresa i les carències materials

La precarització de les condicions laborals i salarials i l'aprofundiment en les polítiques d'austeritat provoquen que el risc de pobresa i de patir privacions materials s'hagi disparat pel conjunt de la població. Això ha provocat que la taxa de risc de pobresa masculina hagi escalat posicions fins a superar l'any 2012 (darrera dada definitiva disponible) en un 0,4% a la femenina. No obstant val la pena reparar que en els sis anys que dura la crisi la taxa de risc de pobresa o exclusió social de les dones ha superat amb escreix la dels homes. No deixa de ser penós que la igualtat més gran per gènere es doni en indicadors tan negatius com aquest; o el que ja hem comentat d'atur de llarga durada.

TAXA RISC DE POBRESA O EXCLUSIÓ SOCIAL
(Segons criteri de l'estratègia Europa 2020)[2]

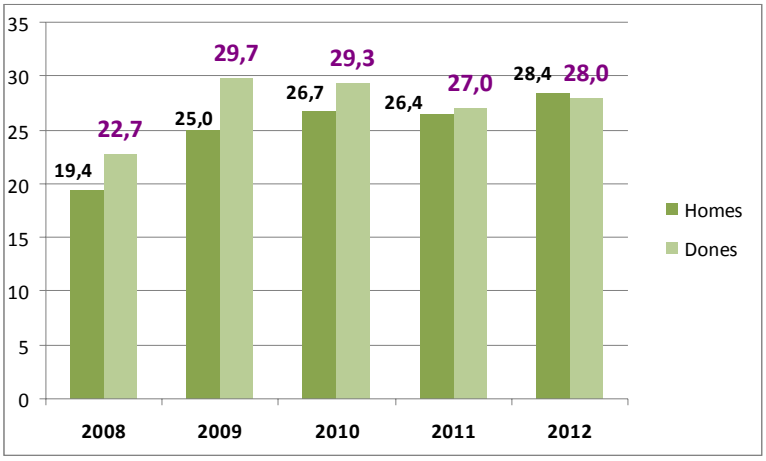

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Enquesta Condicions de Vida (ECV-INE) 2013

En qualsevol cas les dones pateixen amb una major intensitat el risc de pobresa o exclusió social (és a dir, són més pobres). Això queda palès a la gràfica següent que reflecteix les carències materials en els següents conceptes: 1.- No pot permetre's anar de vacances almenys una setmana a l'any. 2.- No pot permetre's un menjar de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies. 3.- No pot permetre's mantenir l'habitatge amb una temperatura adequada. 4.- No té capacitat per afrontar despeses imprevistes. 5.- Ha tingut retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal en els últims 12 mesos. 6.- No pot permetre's disposar d'un automòbil. 7.- No pot permetre's disposar d'un ordinador personal.

PERCENTATGE DE PERSONES AMB CARÈNCIES MATERIALS
(Dades definitives de 2012)

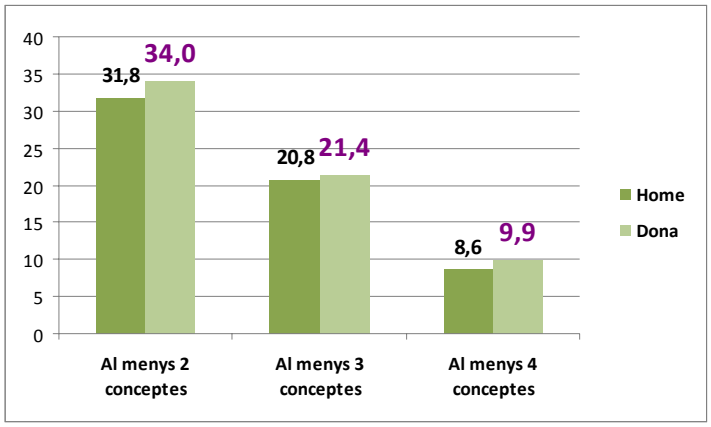

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Enquesta Condicions de Vida (ECV-INE) 2013

[2] La taxa de risc de pobresa o exclusió social (o indicador AROPE, segons les seves sigles en anglès) forma part dels indicadors de l'estratègia Europa 2020 de la Unió Europea. Està calculada segons uns criteris establerts per Eurostat. És aquella població que està almenys en alguna d'aquestes tres situacions**: a)** En risc de pobresa (60% de la mitjana dels ingressos per unitat de consum). **b)** En manca material severa. Són les llars amb manca en almenys quatre conceptes de la següent llista de nou: 1) No pot permetre's anar de vacances almenys una setmana a l'any. 2) No pot permetre's un menjar de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies. 3) No pot permetre's mantenir l'habitatge amb una temperatura adequada. 4) No té capacitat per afrontar despeses imprevistes. 5) Ha tingut retards en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca o lloguer, rebuts de gas, comunitat...) o en compres a terminis en els últims 12 mesos. 6) No pot permetre's disposar d'un automòbil. 7) No pot permetre's disposar de telèfon. 8) No pot permetre's disposar d'un televisor en color. 9) No pot permetre's disposar d'una rentadora. **c)** En llars sense ocupació o amb baixa intensitat en l'ocupació. Són les llars en els quals els seus membres en edat de treballar ho van fer menys del 20% del total del seu potencial de treball durant l'any anterior al de l'entrevista (període de referència dels ingressos). Es calcula, d'una banda, el nombre de mesos en els quals els membres de la llar han estat treballant durant l'any de referència, i, d'altra banda, el total de mesos en els quals teòricament aquests mateixos membres podrien haver treballat. Es calcula la ràtio i es determina si és inferior al 20%. Aquesta variable no s'aplica en el cas de les persones de 60 i més anys.

5.- L'àmbit de la corresponsabilitat

Abordam en aquest darrer apartat un aspecte prou important però del que, malauradament, hi ha poca informació estadística (la darrera enquesta de l'INE sobre ús del temps és de l'any 2010). Per aquesta raó aportam únicament les dades de l'EPA i del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social que tenen relació amb aquesta qüestió. Són dades suficients per a obtenir una conclusió contundent: La corresponsabilitat és una entelèquia, les tasques de la llar i de cura dels fills i familiars són cosa de les dones.

A les persones majors de 16 anys que ni treballen ni en cerquen, l'Enquesta de Població activa les qualifica de Població Inactiva. Les causes d'aquesta inactivitat poden ser les de jubilació, invalidesa, estudis, o la dedicació a les tasques de la llar. La feminització d' aquesta darrera causa és, tal com mostra la gràfica següent, aclaparadora.

PERSONES INACTIVES QUE ES DEDIQUEN A LES TASQUES DE LA LLAR

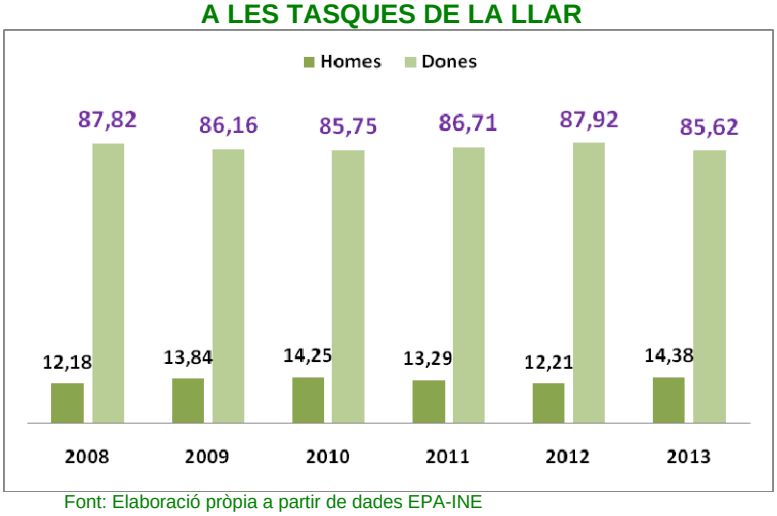

Font: Elaboració pròpia a partir de dades EPA-INE

El número anterior de *TEMES SOCIOECONÒMICS GADESO* (disponible aquí: http://www.gadeso.org/sesiones/gadeso/web/mytable_temas/ca_28.pdf) tractava monogràficament del treball de cura. Recomanam la seva consulta per arrodonir aquesta panoràmica de la precarietat de la situació de les dones. Reproduïm dues de les gràfiques del citat *TEMES* que ens semblen especialment il·lustratives: El percentatge de pares que comparteixen amb la mare el permís de maternitat, que tot just frega l' 1,6%, i el percentatge de dones sol·licitants d'excedències per cura de fills/es i familiars, que s'enfila fins al 98,9%.

PERCENTATGE DE PARES QUE COMPARTEIXEN AMB LA MARE EL PERMÍS DE MATERNITAT

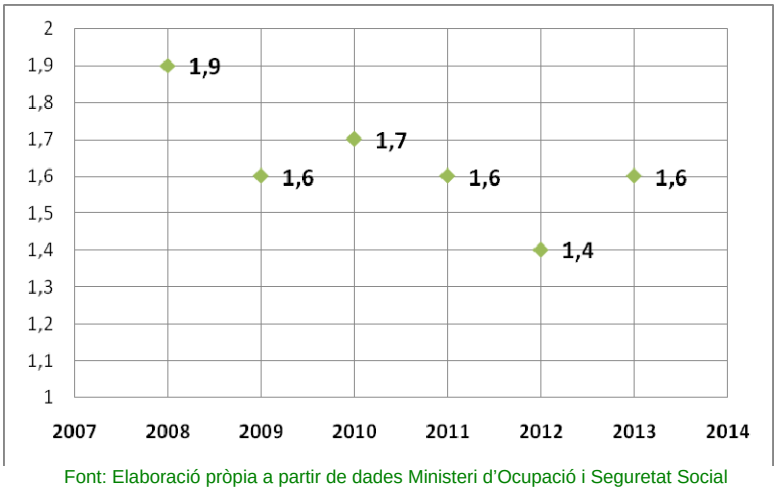

Font: Elaboració pròpia a partir de dades Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social

PERCENTATGE DE DONES SOL·LICITANTS D'EXCEDÈNCIES PER CURA DE FILLS/ES I FAMILIAR

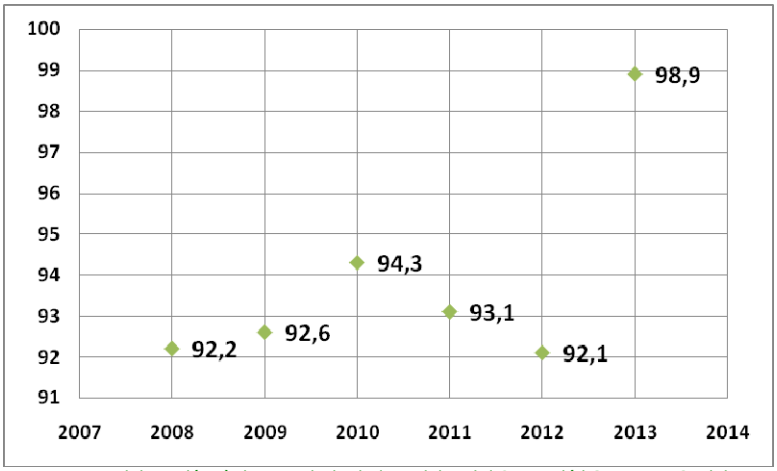

Font: Elaboració pròpia a partir de dades Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social

6.- Conclusions i propostes de la Fundació Gadeso

La crisi, i les polítiques aplicades per fer-li front, han agreujat les desigualtats entre homes i dones. Per una banda, les dones tenen majors cotes de precarietat laboral i uns salaris menors i, alhora, els treball de cura segueixen sent cosa de les dones. Per una altra, tenen un major risc de pobresa i les carències materials extremes són majors entre la població femenina.

Les mesures únicament d'austeritat han retallat serveis públics bàsics, introduint copagaments i eliminant polítiques actives d'igualtat de gènere, la qual cosa no ha ajudat per avançar envers una corresponsabilització dels treballs de cura i de les llars ni cap a una igualtat en les relacions laborals i el treball. Cal recordar que la Reforma Laboral de l'any 2012 ha debilitat força la negociació, i conseqüentment la generalització de Plans d'Igualtat a les empreses i en els llocs de treball de les administracions públiques. Hom pot concloure que la igualtat de gènere serà, si no ho evitam, un dels objectius de progrés sacrificats per les decisions dels dirigents

polítics que, en la pràctica, impulsen una societat amb menys cohesió social i una major dualització social amb l'excusa de la crisi.

Malgrat que no albiram massa interès per part dels governats, no ens volem estar de formular els següents suggeriments:

- ⇨ Un acord per a la igualtat de gènere en el mercat del treball.

- ⇨Un acord per a la igualtat de gènere en l'ocupació, en la línia de la Iniciativa de l' OIT sobre "Les dones en el treball – a on estam, quines són les nostres metes" que podeu consultar aquí: http://goo.gl/B8DEI6

- ⇨La concreció del Pla d'Ocupació amb un paquet d'accions destinades a garantir la igualtat entre homes i dones i la millora de l'ocupabilitat de les dones.

- ⇨ Reiteram les propostes incloses en l' anterior número de *TEMES SOCIOECONÒMICS GADESO, especialment el que* encoratgem a les entitats ciutadanes, als agents socials i econòmics, als partits polítics, i a les institucions democràtiques a donar més visibilitat i a tenir més en compte les propostes de la Plataforma per Permisos Iguals i Intransferibles de Naixement i Adopció (PPiiMA), per a què els treballs de cura no segueixin sent cosa exclusiva de dones.

- ⇨ Finalment hem d'insistir en una qüestió a la qual ens hi hem referit en anteriors números d'aquesta publicació: És imprescindible millorar les estadístiques regionals assegurant una adequada informació des d' una perspectiva de gènere.